การพัฒนาหลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

Development of Knowledge Management Program for Leaders of Self-Reliant Learning Center based on Sufficiency Economy Philosophy

ฉลาด จันทรสมบัติ[1], รชพรรณ ฆารพันธ์[2]

Chalard Chantarasombat[1], Rachapan Karapan[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการก่อนการจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) สร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเชิง 3) ศึกษาผลการใช้หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 4)ประเมินผลการใช้หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเป้าหมาย เป็นครอบครัวของเกษตรกรที่ปฏิบัติงานอยู่ในแปลงที่นาและที่สวนของตนเองที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งหมด 26 ครอบครัว จำแนกเป็น (1) ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 10 ครอบครัว (2) ชุมชนหนองแวงและชุมชนคำบอนเวียงชัย ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 10 ครอบครัว และชุมชนขุมคำ ตำบลหนองปลาปาก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย 6 ครอบครัว ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติ 6 ขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) เครื่องมือที่ใช้พัฒนางาน ได้แก่ (1) กำหนดการฝึกอบรม 3 คืน 4 วัน หลักสูตรนักจัดการความรู้ ประกอบด้วย

---

[1] *รองศาสตราจารย์ ดร. หัวหน้าหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*

[2] *นักวิจัย, คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*

[1] *Associate Professor Dr., Head of Research and Development Unit of Strength Community and Knowledge Management, Department of Educational Administration, Faculty of Education, Mahasarakham University*

[2] *Researcher, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University*

ภาคความรู้ ได้แก่ การจัดการความรู้ ภาวะผู้นำ และเศรษฐกิจพอเพียง ภาคปฏิบัติ ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต บัญชีรายครัวเรือน การผลิตปุ๋ยหมัก การผลิตอาหารปลาโดยใช้ไรแดง การปลูกผักหวานป่าและการบริหารศูนย์การเรียนรู้ และภาคความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึก ความสนใจและการนำไปประยุกต์ใช้ (2) คู่มือการพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ (1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ มีค่าความยากง่ายรายข้ออยู่ระหว่าง .55-.81 มีค่าอำนาจ จำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .24 ถึง .81 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ .86 (2) แบบประเมินพฤติกรรมนักจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเอง (3) แบบบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) (4) แบบสอบถามความพึงพอใจในการอบรมสัมมนาของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนพึ่งพาตนเองโดยใช้จุดตัด t-test มีค่าอำนาจจำแนกราย ข้ออยู่ระหว่าง 2.30-7.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .93 และ (5) ตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และค่าดัชนีประสิทธิผล

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1) เกษตรกรมีที่ดินทำการเกษตร แต่มีหนี้สิน ขาดการจดบันทึกความรู้ในการเรียนรู้จากการปฏิบัติและถ่ายทอด มีความต้องการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และเป็นนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้การพึ่งตนเองในระดับครอบครัว และชุมชน 2) ผลการประเมินทั้งกำหนดการอบรมและคู่มือการพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความถูกต้องอยู่ในระดับมาก 3) ผลการพัฒนาหลักสูตรโดยรวมมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับ 86.59/80.75 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 4) ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองโดยรวม มีค่าเท่ากับ 0.6745 ซึ่งแสดงว่านักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 67.45 5) นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมสัมมนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 6) โดยรวมหลังดำเนินการตามตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองรายครอบครัวแตกต่างกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, นักจัดการความรู้, ผู้นำศูนย์การเรียนรู้, การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the situation, problem, and need before providing the knowledge management for Self-reliant Leaders based on Sufficiency Economy Philosophy, 2) to construct and develop the Knowledge Management Program for Self-reliant Leaders based on Sufficiency Economy Philosophy, 3) to study the effect of usage in Knowledge Management Program for Self-reliant Leaders based on Sufficiency Economy Philosophy, and 4) to evaluate the usage findings of the Knowledge Management Program for Self-reliant Leaders based on Sufficiency Economy Philosophy, The target group consisted of 26 farmer families working in their own farm plot and garden. They volunteered to participate in the project including: (1) 10 families of Wangjan Community, Naka Sub-district, Wapi Pathum District, Maha Sarakam Province, (2) 10 families of Nongwang Community, and Kambonwiengchai Community, Nongwieng Dub-district, Banpeau District, Udontani Province, and 6 families of Komkam Community, Nongplapak Sub-district, Srichiengmasi District, Nongkai Province. The research methodology was Research and Development using 6 steps of learning by doing.

The research instruments were: 1) the instruments using for work development including: (1) the training schedule for 3 nights, 4 days. The Knowledge Management Program consisted of Knowledge Part including the Knowledge Management, Leadership, and Self-Sufficiency Economy, and the Practice Part including the Quality of Life Developmental Plan, Individual Household Account, Compost Production, Fish Food Production by using the Red Maliophaga, growing Wild Meliantha Sauvis, and Learning Center Management, and the Affective Part including the Feeling, Interest, and Application, (2) the Handbook for developing the Knowledge Management for Leaders of Self-reliant Learning Center based on Sufficiency Economy Philosophy, and 2) the instruments using for data collection including: (1) the Achievement Test with item difficulty between .55-.81, Item discrimination between .24-.81, and Reliability values of total issue = .86, (2) The Behavioral Evaluation Form of Knowledge Management

Program for Leaders of Self-reliant Center, (3) The After Action Record (AAR), and (4) The Questionnaire of Satisfaction in Seminar Training of Knowledge Management Program for Leaders of Self-reliant Learning Center by using the t-test cutting point, the item discrimination values were ranged between 2.30-7.00, The Reliability value of total issue was = .93, and (5) The Indicator of Success in Knowledge Management Program Self-reliant Development the Reliability value of total issue was = .97. The statistic included the Percentage, Mean, Standard Deviation, t-test, and Effectiveness Index..The research findings were as follows: 1) the farmers owned their land for earning their living, but they had debt. They didn't record knowledge they had learned from practicing an transferring. They had their need to decrease their expenditure, and increase their income, and to be knowledge managers for self-reliant leaders in family and community levels, 2) the evaluative findings from both of the training schedule and handbook for developing the knowledge manager as leaders of Self-reliant Learning Center based on Sufficiency Economy Philosophy by the experts, found that they consisted of Propriety, Feasibility, and Utility in the "Highest" level, and the Accuracy was in "High" level, 3) the findings of program development, in overall, the efficiency of program per the efficiency of outcome, was 86.59/80.75 as the specified criterion, 4) the effectiveness index of knowledge management program for Leaders of Self-reliant Learning Center, their knowledge was increased for 67.45%, 5) the self-reliant knowledge manager for leaders of Self-reliant Learning Center, had satisfaction on the seminar training, in overall, in "High" level, and 6) in overall, after implementation based on the indicators of success in Leaders of Self-reliant Learning Center in each family, there were significant differences in implementation at .01 significant level.

Keywords: Program Development, Knowledge Manager, Learning Center Leader, Learning from Doing, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบในการแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ จัดเก็บความรู้ โดยการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร ผ่านกระบวนการจำแนก วิเคราะห์ และจัดระเบียบความรู้ ทำให้ความรู้ถูกใช้ ถูกปรับเปลี่ยน และถูกยกระดับ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กร (วิจารณ์ พานิช. 2548: 6) สำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน การจัดการความรู้มีความสำคัญจำเป็นมาก โดยเฉพาะในภาคเกษตรเป็นภาคที่สำคัญที่นำไปสู่การสร้างความพออยู่พอกินให้กับชุมชนและเป็นต้นธารของการพัฒนาทุก ๆ สาขามีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ ภายหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 มีการนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับอย่างกว้างขวาง นำไปสู่ความพออยู่พอกิน มีความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร ลดรายจ่าย พึ่งตนเองได้ และแก้ปัญหาความยากจน เกษตรกรที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้มีความก้าวหน้าตั้งแต่ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นก้าวหน้า สอดคล้องกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติของนายแสวง มะโนลัย (2557: 2-4) เป็นเกษตรกรที่บ้านโพนฮาด ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเดิมทำนาปลูกข้าวพึ่งพาปุ๋ยเคมี ยิ่งปลูกมากยิ่งมีหนี้มากตาม เพราะหมดเงินไปกับค่าปุ๋ย เกษตรกรได้ใช้หลักการระเบิดจากข้างใน ค้นหาผู้นำที่แท้จริงในชุมชนที่ทำเป็นตัวอย่างให้ชุมชนเชื่อถือ สร้างแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านทำบัญชีครัวเรือน สำรวจรายได้รายจ่ายของตัวเองมาคิดหาวิธีลดรายจ่าย โดยเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและนำมูลสัตว์มาหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ไม่เพียงลดรายจ่ายลงยังมีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นเป็นแรงจูงใจให้มีพลังคิดหาวิธีพึ่งตนเอง คุณภาพชีวิตดีขึ้นเกษตรกรพึ่งตนเองได้มากขึ้น มีผลเชิงประจักษ์ที่พบว่าเกษตรกรหลายรายมีพออยู่พอกิน ปรับตัวได้เร็ว สามารถปลดหนี้สินและสร้างรายได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ยังได้นำไปสู่กระแสการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรยั่งยืน มีการเชื่อมโยงต่อยอดองค์ความรู้ สู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นมีการร่วมทุนโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ ทั้งในมิติการผลิต การลงทุนที่ใช้ศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก ใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญาท้องถิ่น เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีการผลิตปัจจุบันสินค้ากลุ่มนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เช่นเครื่องใช้ในครัวเรือน ผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร ซึ่งผลกำไรมีการกระจายสู่ชุมชนมากขึ้น ทั้งในเชิงรายได้และการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนความหลากหลายของแนวปฏิบัติได้มีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่(Area-based) เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชนบท

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของผู้นำแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบเพียงพอทำให้ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวยังไม่เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่า และศูนย์การเรียนรู้ประเภทบุคคลหรือภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) มีสภาพการทำงานด้านการเกษตรเป็นหลัก ได้แก่ 1) การทำเกษตรผสมผสาน 2) การเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) การปลูกสมุนไพร 4) การปลูกยางพารา 5) การปลูกต้นไม้ และ 6) การเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีสภาพที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ยังขาดองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงที่ยังเหมาะสม และขาดการถอดองค์ความรู้ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ไม่ค่อยมีโอกาสศึกษาเรียนรู้องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างหลากหลายเหมาะสมกับบริบท สถานการณ์และสภาพของท้องถิ่น (ชนิดา ลือปัญญา. 2555: 147) ด้วยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายด้านองค์ความรู้จากจากการปฏิบัติของหน่วยวิจัยและพัฒนาความเข้มแข็งของ-ชุมชนและการจัดการความรู้ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจนเป็นผลสำเร็จระดับหนึ่ง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง คุณพ่อแสวง มะโนลัย ปราชญ์ชาวบ้านได้สนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรตามกลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัย ร่วมเป็นวิทยากรและได้เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อช่วยให้ผู้ที่เคยประสบปัญหาความยากจนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและมีหนี้ลดลง รวมทั้งยังช่วยแก้ปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกมากเกินไป ปัจจุบันชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ และมีความตั้งใจที่จะใช้ชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาวต่อไป ดังนั้นการจัดการความรู้เป็นชุดความรู้ของผู้นำแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองควรมีการจัดการทำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองที่ส่งผลถึงการเรียนรู้การจากการปฏิบัติเป็นแนวทางที่สำคัญในการวิจัยและพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและพัฒนาศักยภาพของคนเป็นต้นแบบต่อไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพ ปัญหา และความต้องการก่อนการจัดการความรู้ของผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละชุมชนเป้าหมาย เป็นอย่างไร

2. หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร

3. ผลการใช้หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

4. ตัวชี้วัดศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ของผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ เทคนิคแผนภูมิต้นไม้ (Problem Tree)

2. เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4. เพื่อประเมินผลตัวชี้วัดผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองก่อนและหลังการใช้หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ผู้วิจัยได้ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์การใฝ่เรียนรู้ของ ไมเคิล มาร์ควอร์ตท์ (Marquardt, Michael. 1999: 4-8, 33) ในกรอบที่ว่า การเรียนรู้ขององค์กร คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งกระบวนการและเป็นโปรแกรมที่ทรงอำนาจที่คนกลุ่มเล็กๆ มารวมกันแก้ปัญหาที่แท้จริงของตนที่เกิดในการทำงาน ขณะเดียวกันก็เน้นไปที่การเรียนรู้ มีรูปแบบของการเรียนรู้ที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ คือ 1) ปัญหา 2) การจัดตั้งกลุ่ม 3) การตั้งคำถามและกระบวนการสะท้อนผล 4) การวางแผนที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง 5) ข้อตกลงตามตัวชี้วัดและการเรียนรู้จากการปฏิบัติของทีม 6) ผู้อำนวยความสะดวก และได้วิเคราะห์สังเคราะห์ รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติถือเป็นแนวทางใหม่ของการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์ที่เรียนรู้โดยการกระทำจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ตามธรรมชาติ ถือเป็นการเรียนรู้รายกลุ่มเล็กๆ ในระดับครัวเรือน หรือกลุ่มเล็กๆ ในชุมชนของผู้คนที่ได้แบ่งปันกัน การแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมดา เป้าหมายหรือความต้องการเรียนรู้ กลุ่มนี้เรียกว่า พวกที่เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทำงานเพื่อแก้ปัญหาตามประเด็น และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน มีการประชุมสะท้อนผล เพื่อทราบความก้าวหน้า แก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งต่างๆ สู่หนทางที่ดีในอนาคต ซึ่งการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในการวิจัยครั้งนี้มี 6 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดประเด็นท้าทายและมีโอกาสเรียนรู้ 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 3) การเรียนรู้ให้เป็นจริง 4) สรุปผล จดบันทึก 5) สะท้อนผล และ 6) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังภาพประกอบ 1

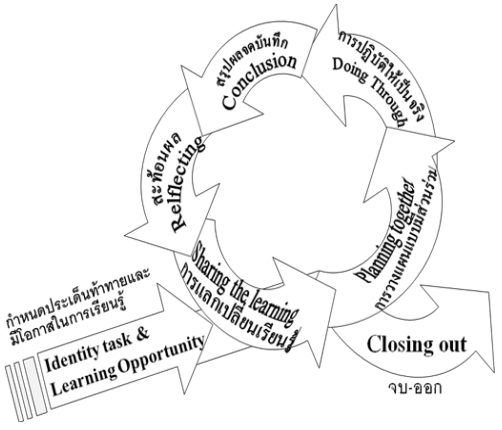

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning Model) ฉลาด จันทรสมบัติ. (Chantarasombat C. 2011: 638)

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่เน้นการเรียนจากการปฏิบัติ (Action Learning) พื้นที่ดำเนินการ จำนวน 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) ชุมชนหนองแวงและคำบอนเวียงชัย ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และ 3) ชุมชนขุมคำ ตำบลหนองปลาปาก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

กลุ่มเป้าหมาย เป็นครอบครัวของเกษตรกรที่ปฏิบัติงานอยู่ในแปลงที่นาและที่สวนของตนเอง สมัครเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความเต็มใจและมีกิจกร่วมอย่างต่อเนื่องรวมทั้งหมด 26 ครอบครัว จำแนกเป็นชุมชนวังจานรวม 10 ครอบครัว ชุมชนหนองแวงและคำบอนเวียงชัย รวม 10 ครอบครัว และชุมชนขุมคำ รวม 6 ครอบครัว อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการในลักษณะของการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวเชิงสร้างสรรค์พิจารณาจากครอบครัวต้นแบบตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านนวัตกรรมเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ (Action Learning) สามารถมาดำเนินการเป็นกำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร 3 คืน 4 วัน รวม 32 ชั่วโมง มี่ทั้งหมด รวม 19 หลักสูตรย่อย มุ่งเน้นทักษะปฏิบัติความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติ และความรู้สึกนึกคิดจิตสำนึกต่อการพัฒนาศักยภาพตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อผ่านการอบรมแล้วจะต้องไปเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติให้เป็นผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเอง ดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต สะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้คนในครัวเรือนและกลุ่มในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อไปอีก 4-6 เดือน ซึ่งได้มีการฝึกอบรมตามหลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์เรียนรู้พึ่งพาตนเอง ดังนี้ 1) ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้พัฒนาศักยภาพทีมโดยอบรมเชิงปฏิบัติการวันที่ 26-29 กุมภาพันธ์ 2557 ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นายแสวง มะโนลัย มีผู้อาสาสมัครจำนวน 12 คน 2) ชุมชนหนองแวงและคำบอนเวียงชัย ตำบล

หนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ได้พัฒนาศักยภาพทีมโดยอบรมเชิงปฏิบัติการวันที่ 17-20 มกราคม 2557 ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นายแสวง มะโนลัย มีผู้อาสาสมัครจำนวน 24 คน 3) ชุมชนขุมคำ ตำบลหนองปลาปาก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ได้พัฒนาศักยภาพทีมโดยอบรมเชิงปฏิบัติการวันที่ 21-24 มีนาคม 2556 ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นายแสวง มะโนลัย มีผู้อาสาสมัครจำนวน 27 คน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1) จัดเตรียมกลไกการดำเนินงานโครงการ สำรวจพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้และศึกษาดูงานการเลี้ยงปลาและการยกป่ามาไว้ที่บ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว คือ การปลูกผักหวานป่า สร้างกำหนดการและและพัฒนาหลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2) จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับเป้าหมายผู้เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรและการสร้างความร่วมมือในการติดตามผลการดำเนินงานโครงการโดยเสนอยกร่างนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

3) ประชุมเชิงปฏิบัติการโดยใช้เทคนิคแผนภูมิต้นไม้ในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาคู่มือนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง เครื่องมือการวิจัย ฝึกอบรมตามกระบวนการ และคู่มือเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแผนภูมิต้นไม้ในการทบทวนจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับครอบครัว

4) ประชุมปฏิบัติการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดเป้าหมาย ของกลุ่มผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเชิงสร้างสรรค์ จัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองเชิงสร้างสรรค์ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้นำ ตามกำหนดการฝึกอบรม 3 คืน 4 วัน โดยใช้คู่มือการฝึกอบรมหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งออกเป็น 3 รุ่น รุ่นที่ 1 ชุมชนหนองแวงและคำบอน เวียงชัย จำนวน 24 คน รุ่นที่ 2 ชุมชนวังจาน จำนวน 12 คนและรุ่นที่ 3 ชุมชนขุมคำ จำนวน 27 คน

5) ปฏิบัติการสนับสนุนส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายปฏิบัติตามแผนดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบแยกเป็นชุมชนวังจาน 10 ครัวเรือน ชุมชนหนองแวงและคำบอนเวียงชัย 10 ครัวเรือน และชุมชนขุมคำ 6 ครัวเรือน

6) ประชุมสัมมนา ติดตามผล ความก้าวหน้าการพัฒนา และสะท้อนผลการพัฒนา รวม 2 ครั้งในแต่ละพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

7) ประชุมแบบเสริมพลัง เพื่อยกระดับ

องค์ความรู้และถอดบทเรียนในการจัดการความรู้ที่ประสบผลสำเร็จ จัดทำรายงานสรุปผล และนำเสนอแผนงาน กิจกรรมแก้ไขในระดับชุมชนหรือระดับตำบล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ 1) เครื่องมือที่ใช้พัฒนางานในการอบรมสัมมนา ได้แก่ (1) กำหนดการฝึกอบรม 3 คืน 4 วัน ปรับปรุงจากกำหนดการฝึกอบรมสัมมนาปราชญ์ชาวบ้าน 3 ท่าน คือ คุณพ่อจันทร์ที ประทุมภา คุณพ่อผายสร้อยสระกลาง และคุณพ่อแสวง มะโนลัย (2) คู่มือการพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปรับปรุงจากหลักสูตรการบริหารจัดการและการพัฒนาวิทยากรการถ่ายทอดความรู้ ของสถาบันการเรียนรู้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และแนวการเรียนรู้หลักสูตรการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และผ่านผู้ทรงวุฒิ 5 ท่าน มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความถูกต้อง อยู่ในระดับมาก 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ (1) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ มีค่าความยากง่ายรายข้ออยู่ระหว่าง .55-.81 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .24 -.81 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ .86 (2) แบบประเมินพฤติกรรมนักจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเอง ปรับปรุงจากฉลาด จันทรสมบัติ (2556: 25-27) (3) แบบบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) ปรับปรุงจากฉลาด จันทรสมบัติ (2550: 112-125) และ (4) แบบสอบถามความพึงพอใจในการอบรมสัมมนาของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนพึ่งพาตนเองโดยใช้จุดตัด t-test มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 2.30-7.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .93 (5) ตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง ปรับปรุงจากฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ (2555: 239-249) มีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .13-.74 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .97

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์สภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้นำศูนย์การเรียนรู้เป้าหมายโดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการแผนภูมิต้นไม้ตามพื้นที่การวิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดโดยใช้ความถี่และร้อยละ

2. การฝึกอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำศูนย์การเรียนรู้ มีการวัดความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้แบบทดสอบ มีการวัดทักษะปฏิบัติโดยใช้แบบประเมินพฤติกรรม มีการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง จำนวน 73 ตัวบ่งชี้ย่อย มีการวัดความพึงพอใจการอบรมโดยใช้แบบสอบถาม โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test (Dependent) และดัชนีประสิทธิผล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้บันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) ใช้สะท้อน

ผลการดำเนินงานเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม

ผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยทั้ง 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) ชุมชนหนองแวงและคำบอนเวียงชัย ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดสกลนคร และ 3) ชุมชนขุมคำ ตำบลหนองปลาปาก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย สามารถจำแนกผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองออกได้ดังนี้ 1) การทำเกษตรผสมผสาน 2) การเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) การปลูกสมุนไพร 4) การปลูกยางพารา 5) การปลูกต้นไม้ 6) การเลี้ยงสัตว์โคขุน 7) การเลี้ยงปลา 8) ปลูกผักหวานป่า 9) ปลูกมะนาว และ 10) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ซึ่งมีสภาพที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ แต่ยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบเพียงพอทำให้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวยังเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้ไม่เกิดประโยชน์ที่คุ้มค่า และศูนย์การเรียนรู้ประเภทบุคคลหรือภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ยังขาดองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงที่ยังไม่เหมาะสม และขาดการสร้างการจัดการความรู้และถอดองค์ความรู้ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) สามารถศึกษาเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายต่อไป จากการได้ลงพื้นที่ไปเยี่ยมชม สัมภาษณ์ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงมีทั้งจุดเด่น จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

1.1 จุดเด่นของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

1) มีพื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์จากที่ดินเป็นของตัวเองโดยไม่ได้เช่า 2) มีการใช้แรงงานภายในครอบครัวและชุมชน 3) มีเทคนิคในการทำเกษตรผสมผสานที่หลากหลาย 4) มีความมั่นใจกล้าตัดสินใจในการลงมือปฏิบัติ 5) ไม่ใช้สารเคมีในการทำเกษตรและทดแทนการใช้สารอินทรีย์ทดแทน ยกเว้นการปลูกยางพาราที่มีการใช้สารเคมีบางส่วน

1.2 จุดอ่อนของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีดังนี้

1) นักจัดการความรู้ขาดการวางแผนในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน 2) ขาดการเก็บข้อมูลรายรับรายจ่ายที่ต่อเนื่อง 3) ภูมิทัศน์ของศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองยังไม่สมบูรณ์ เช่น ไม่มีห้องน้ำ ไม่มีที่นั่งสำหรับผู้มาเยี่ยมชม 4) ขาดตัวชี้วัดองค์ประกอบของศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 5) ขาดความรู้ ทักษะทางปัญญา และจิตสำนึกการพึ่งพาตนเองเกี่ยวกับปุ๋ยอินทรีย์

ชีวภาพในการลดรายจ่าย 6) ขาดความพร้อมและผู้สนับสนุนการบริหารจัดการความรู้ตามประเภทผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ยั่งยืน

1.3 มีความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีแหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เพื่อพึ่งพาตนเองตามแนวทางต้นแบบของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นวิทยากรและไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และปลดหนี้ได้ในอนาคต

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

2.1 ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองของ นาโนกะ และทาเคอุชิ (Nanoka and Takeuchi. 1995: 57–59) วิจารณ์ พานิช (2551: 105–126) 3) ฉลาด จันทรสมบัติ (2553: 18) สามารถสรุปการจัดการความรู้ของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง ดังนี้ การสร้างความรู้ การจำแนกความรู้ การเก็บรักษาความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประเมินผลความรู้ และการยกระดับองค์ความรู้ ใช้เป็นกรอบการดำเนินการจัดการความรู้ของผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง

2.2 ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 คน ดังนี้

2.2.1 นายจันทร์ที ประทุมภา (2555: การสัมภาษณ์) มีแนวคิดพัฒนาผู้นำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 7 ประการ ดังนี้ 1) อบรม/ศึกษาดูงาน 2) เปลี่ยนแนวคิด 3) เปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส 4) ใช้หลักคุณธรรมนำชีวิต 5) สร้างทีมงาน/ร่วมวางแผน 6) ลงมือปฏิบัติงาน และ 7) ร่วมสรุปและปรับปรุงพัฒนา

2.2.2 นายผาย สร้อยสระกลาง (2555: การสัมภาษณ์) มีแนวคิดพัฒนาผู้นำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 9 ประการ ดังนี้ 1) ร่วมวางแผน 2) ลงมือปฏิบัติ 3) เรียนรู้จากธรรมชาติ 4) ปิดรูรั่ว (ลดค่าใช้จ่าย) 5) ถกเถียงกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6) ทดลองใช้ 7) สรุปผล 8) สร้างเครือข่าย และ 9) มีคุณธรรม

2.2.3 นายแสวง มะโนลัย (2555: การสัมภาษณ์) มีแนวคิดพัฒนาผู้นำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนลดปัญหาความยากจน องค์ประกอบในการพัฒนาหลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการดำรงชีวิตของชุมชน 2) ระดมสมองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชน 3) ค้นหาต้นแบบอย่างที่ดีที่ประสบความสำเร็จ 4) ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) จัดตั้งกลุ่ม

อาชีพในชุมชนเพื่อพัฒนาแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง และสร้างหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 คน เกิดเป็นหลักสูตรสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงชั่วคราว (Tentative Conceptual Model) รวมหลักสูตร 18 หลักสูตรย่อย คือ 3 คืน 4 วัน (32 ชั่วโมง) หลักสูตรนักจัดการความรู้ ประกอบด้วย ภาคความรู้ ได้แก่ การจัดการความรู้ ภาวะผู้นำ และเศรษฐกิจพอเพียง ภาคปฏิบัติ ได้แก่ แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต บัญชีรายครัวเรือน การผลิตปุ๋ยหมัก การผลิตอาหารปลาโดยใช้ไรแดง การปลูกผักหวานป่าและการบริหารศูนย์การเรียนรู้ และภาคความรู้สึก ได้แก่ ความรู้สึก ความสนใจและการนำไปประยุกต์ใช้ 1) หลักสูตรการทำปุ๋ยชีวภาพ-ปุ๋ยหมัก 2) หลักสูตรการทำน้ำกลั่นสมุนไพร 3) หลักสูตรการทำน้ำยาอเนกประสงค์ 4) หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจาน 5) หลักสูตร การทำแชมพู (ชุดเล็ก) 6) หลักสูตร การทำน้ำหมักฮอร์โมนเร่งผล 7) หลักสูตรการทำน้ำหมักฮอร์โมนเร่งใบและราก (สูตรน้ำหมักแม่) 8) หลักสูตร การทำสมุนไพรขับไล่แมลง 9) หลักสูตร การทำฮอร์โมนจากเนื้อปลา (สำหรับมะพร้าว) 10) หลักสูตร การทำน้ำหมักชีวภาพ จากเศษอาหาร 11) หลักสูตร การทำสมุนไพรกำจัดเพลี้ย/แมลง 12) หลักสูตร การทำปุ๋ยหมักดิน (ดินปลูก) 13) หลักสูตร การทำน้ำหมักขี้หมู 14) หลักสูตร การทำน้ำส้มควันไม้ 15) หลักสูตร การปลูกมะนาว 16) หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง 17) หลักสูตร การสำรวจรายรับรายจ่าย (บัญชีรายครัวเรือน) และ 18) หลักสูตรแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. นำหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ชั่วคราว และคู่มือการพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่ผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า 1) หลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง ทั้งมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และมีความถูกต้องอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก ซึ่งมีองค์ประกอบหลักอยู่ 2 องค์ประกอบ คือส่วนที่ 1) หลักสูตรที่แนวคิดและทฤษฎีเน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง รวม 3 หลักสูตรย่อย และส่วนที่ 2) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทดลองปฏิบัติจริง สรุปเป็นองค์ความรู้ สามารถศึกษาดูงาน และทบทวนสะท้อนผลการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพิ่มอีก 1 หลักสูตรย่อย คือ หลักสูตรการปลูกผักหวานป่า รวม 16 หลักสูตรย่อย โดยให้เพิ่มตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งหมดเป็น 19 หลักสูตรย่อย 2) คู่มือ

การพัฒนานักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง ทั้งมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด และมีความถูกต้องอยู่ในระดับความเหมาะสมมาก ซึ่งประกอบด้วย บทนำ ความรู้การพัฒนานักจัดการความรู้พึ่งตนเอง วิธีการดำเนินงานทั้ง 19 หลักสูตร เครื่องมือในการจัดการความรู้ และกำหนดการฝึกอบรม

4. ผลการทดลองใช้หลักสูตรจากการฝึกอบรมมีหลักสูตรที่แนวคิดและทฤษฎีและคู่มือการพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองประกอบการพัฒนาศักยภาพผู้นำศูนย์การเรียนรู้ ที่เน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจและการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทดลองปฏิบัติจริงมีประสิทธิภาพของหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้สึกต่อการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

4.1 นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองไดพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งทักษะปฏิบัติและภาคความรู้ความเข้าใจ โดยรวมมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับ 86.59/80.75 และมีค่าดัชนีประสิทธิผลของนักจัดการความรู้ผู้นำการพึ่งตนเองโดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.6745 ซึ่งแสดงว่านักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 67.45

4.2 . นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเองมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งในส่วนของวิทยากร ทักษะปฏิบัติ การนำไปใช้ สถานที่ฝึกอบรม โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

5. การดำเนินการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองทั้งการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การพัฒนาสังคมและสุขภาวะรายครอบครัวแตกต่างกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาสภาพมีศูนย์การเรียนรู้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยทั้ง 3 ชุมชน คือ 1) ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) ชุมชนหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดสกลนคร และ 3) ชุมชนขุมคำ ตำบลหนองปลาปาก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย สามารถจำแนกผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองออกได้ดังนี้ 1) การทำเกษตรผสมผสาน 2) การเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) การปลูกสมุนไพร 4) การปลูกยางพารา 5) การปลูกต้นไม้ 6) การเลี้ยงสัตว์โคขุน 7) การเลี้ยงปลา 8) ปลูกผักหวานป่า 9) ปลูกมะนาว และ 10) การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ที่นำไปสู่การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งหมด 10 ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองเพื่อสร้าง

ชุดความรู้ให้เป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนิดา ลือปัญญา (2555: 195-196) พบว่า จากการศึกษาสภาพมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงในพื้นที่ป้าหมายทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 บ้านวังจานมี 3 ศูนย์การเรียนรู้ หมู่ 13 บ้านวังใหม่ มี 1 ศูนย์การเรียนรู้ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือมี 3 ศูนย์การเรียนรู้ และศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงด้านเกษตรผสมผสานมีจำนวน 7 ศูนย์การเรียนรู้คือ 1) การทำเกษตรผสมผสาน 2) การเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว 3) การปลูกสมุนไพร 4) การปลูกยางพารา 5) การปลูกต้นไม้ 6) การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โคขุน และ 7) การเลี้ยงปลา ซึ่งมีสภาพที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ แต่ยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบเพียงพอทำให้ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ทางการศึกษาอย่างเหมาะสม ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจแบบพอเพียงยังขาดองค์ประกอบในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในเรื่องของภูมิทัศน์ เรื่องการบริการ และยังไม่มีห้องน้ำตลอดทั้งดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยจัดทำบริเวณโรงเรียนให้เป็นฐานความรู้ให้นักเรียนสามารถศึกษาผลการดำเนินงานส่งผลให้กลุ่มผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียน และของวุฒิไกร คำแปง (2557: 200) พบว่า สภาพแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่เป้าหมายชุมชนตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 6 แหล่งเรียนรู้ คือ 1) ภูมิปัญญาผ้าไหมพื้นบ้าน 2) การเกษตรทฤษฎีใหม่ 3) พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน 4) วรรณกรรมชาวบ้าน 5) โบราณสถานขอม และ 6) ดอนปู่ตา ซึ่งมีสภาพที่พร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ แต่ยังไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบเพียงพอทำให้แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ทางการศึกษาอย่างเหมาะสม แหล่งเรียนรู้ยังขาดองค์ประกอบในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในเรื่องของภูมิทัศน์ เรื่องการบริการ และยังไม่มีห้องน้ำ แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคลหรือภูมิปัญญาเป็นความรู้ฝังลึกในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ยังขาดการถอดองค์ความรู้ให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)

2. การสร้างและพัฒนาหลักสูตรนักการจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พบว่า มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้และมีประโยชน์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จนเกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสมนำไปสู่การมีส่วนร่วมตามประเด็นที่สนใจ รวมหลักสูตร 19 หลักสูตรย่อย ใช้กำหนดการอบรม 3 คืน 4 คืน (รวม 32 ชั่วโมง) แยกได้ดังนี้ 1) หลักสูตรการทำปุ๋ยชีวภาพ-ปุ๋ยหมัก 2) หลักสูตรการทำน้ำกลั่นสมุนไพร 3) หลักสูตรการทำน้ำยาอเนกประสงค์ 4) หลักสูตรการทำน้ำยาล้างจาน 5) หลักสูตรการทำแชมพู (ชุดเล็ก) 6) หลักสูตร การทำ

น้ำหมักฮอร์โมนเร่งผล 7) หลักสูตรการทำน้ำหมักฮอร์โมนเร่งใบและราก (สูตรน้ำหมักแม่) 8) หลักสูตร การทำสมุนไพรขับไล่แมลง 9) หลักสูตร การทำฮอร์โมนจากเนื้อปลา (สำหรับมะพร้าว) 10) หลักสูตร การทำน้ำหมักชีวภาพ จากเศษอาหาร 11) หลักสูตร การทำสมุนไพรกำจัดเพลี้ย/แมลง 12) หลักสูตร การทำปุ๋ยหมักดิน (ดินปลูก) 13) หลักสูตร การทำน้ำหมักขี้หมู 14) หลักสูตร การทำน้ำส้มควันไม้ 15) หลักสูตร การปลูกมะนาว 16) หลักสูตร นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง 17) หลักสูตร การสำรวจรายรับรายจ่าย(บัญชีรายครัวเรือน) 18) หลักสูตร แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 19) การปลูกผักหวานป่า สอดคล้องกับหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจพอเพียงของนายจันทร์ที ประทุมผา (2555: สัมภาษณ์) มีแนวคิดพัฒนาผู้นำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 7 ประการ คือ 1) อบรม/ศึกษาดูงาน 2) เปลี่ยนแนวคิด 3) เปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส 4) ใช้หลักคุณธรรมนำชีวิต 5) สร้างทีมงาน/ร่วมวางแผน 6) ลงมือปฏิบัติงาน และ 7) ร่วมสรุปและปรับปรุงพัฒนา สอดคล้องกับ นายผาย สร้อยสระกลาง (2555: การสัมภาษณ์) มีแนวคิดพัฒนาผู้นำศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 9 ประการ ดังนี้ 1) ร่วมวางแผน 2) ลงมือปฏิบัติ 3) เรียนรู้จากธรรมชาติ 4) ปิดรูรั่ว (ลดค่าใช้จ่าย) 5) ถกเถียงกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6) ทดลองใช้ 7) สรุปผล 8) สร้างเครือข่าย และ 9) มีคุณธรรม และสอดคล้องกับหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2550.: 32) ทรงมีพระราชดำริความว่า รู้ รัก สามัคคี ซึ่งบุคคลและกลุ่มคนจะต้องรู้ รู้ว่าการจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา มีความรัก ที่จะต้องพิจารณาเข้าไปที่ลงมือปฏิบัติแก้ปัญหานั้น ๆ และความสามัคคีที่จะปฏิบัติลงไปนั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะจึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2545: 21) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้เรื่องนั้นสำเร็จ เพราะคนอื่น ๆ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องไม่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเท่านั้นจะบังเกิดผลสำเร็จ

3. ผลจากการทดลองใช้หลักสูตรนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมีหลักสูตรที่เป็นทั้งแนวคิด ทฤษฎีเน้นการสร้างความรู้ ความเข้าใจและการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทดลองปฏิบัติจริงมีประสิทธิภาพของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยรวมมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับ 86.59/80.75 และค่าดัชนีประสิทธิผลของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ (2551: 83-85)

แผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในรายวิชา 501 803 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์ โดยรวมเท่ากับ 93.99/80.79 และค่าดัชนีประสิทธิผลโดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.5742 ซึ่งแสดงว่านิสิตมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 57.42 และสอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสมบัติ (2552: 88-89) แผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์ โดยรวมเท่ากับ 92.99/80.76 และค่าดัชนีประสิทธิผลโดยรวม มีค่าเท่ากับ 0.6745 ซึ่งแสดงว่านักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 67.45 สอดคล้องกับ Smith (2001: 3947-A) การเตรียมแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการสอนที่ดี โดยใช้ระดับของการเรียนรู้แบบสืบเสาะเป็นเครื่องมือนำไปสู่เป้าหมายสำคัญคือ การอบรมเขียนแผนการสอนระยะที่ 1 เขียนแผนการสอน และระยะที่ 2 ต้องสอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะ

4. นักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งตนเองมีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองต้องการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัตินำไปสู้นักจัดการความรู้ที่จะนำไปยกระดับองค์ความรู้และขยายผลไปยังผู้สนใจ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเทในการอบรมเชิงปฏิบัติการจนมีความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ วิทยากรมีความรู้ความสามารถ สถานที่ฝึกอบรมเหมาะสมมากที่สุด ดำเนินการทุกขั้นตอนจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีมีวุฒิบัตรรับรองคุณภาพ ถึงแม้จะใช้เวลาในการอบรม 3 คืน 4 วัน รวม 32 ชั่วโมง ได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงทำให้เกิดทักษะ ได้ศึกษาดูงานนอกสถานที่และฝึกภาคสนาม ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ได้ประสบการณ์ตรง ได้รู้จักการสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสมบัติ (2551: 85) นิสิตมีความพึงพอใจในการสอนและสิ่งสนับสนุนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยนิสิตให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า อาจารย์มีอัธยาศัยดี มีความใส่ใจในการเรียนของนิสิตมาก มีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวตลอดเวลา อธิบายเนื้อหาต่าง ๆ ได้ชัดเจน แสวงหาองค์ความรู้ใหม่มานำเสนอ มีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยการบูรณาการและมีความยืดหยุ่นในการเรียนการสอน นิสิตได้เรียนอย่างมีความสุขสนุก นิสิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงทำให้เกิดทักษะ ได้ศึกษาดูงานนอกสถานที่และฝึกภาคสนาม ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ได้ประสบการณ์ตรง ได้รู้จักการสร้าง

กระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานและชีวิตประจำวัน ทำให้นิสิตมีความพึงพอใจต่อผลการสอนรายวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ (2552: 84) นิสิตที่ที่เรียนในรายวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเน้นผู้เรียนปฏิบัติจริง โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ตัวชี้วัดความสำเร็จผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองรายครอบครัวแตกต่างกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การดำเนินงานในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามประเมินผลสำเร็จในการดำเนินงานแผนงาน มีแผนงานหลักที่สำคัญคือ พัฒนาศักยภาพยกระดับองค์ความรู้ ติดตามประเมินผล โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จ คือการศึกษาประเมินผลก่อนและหลังดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคม และสุขภาวะชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งมีตัวชี้วัดย่อยจำนวน 73 ตัวชี้วัด ก่อนการดำเนินงาน มีการประเมินผล จำนวน 26 ราย ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ (2545: 30 - 39) ได้มีการศึกษาหลายโครงการและได้พัฒนาตัวชี้วัด หลายมิติ เช่น กลุ่มอาชีพ เช่น ด้านการผลิตและคุณภาพการผลิต ด้านการบริหารจัดการกลุ่มด้านการตลาดด้านเศรษฐกิจด้านสังคม สิ่งแวดล้อมด้านการผลิตคุณภาพการผลิตด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีการกำหนดตัวชี้วัดของการพัฒนาหรือผลการดำเนินงานแบ่งออกเป็นด้านการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาสังคม และสุขภาวะ และมีการแบ่งออกเป็นมิติในแต่ละด้านอีก รวมมีตัวชี้วัดทั้งสิ้นจำนวน 73 ตัวชี้วัด ซึ่งตัวชี้วัดทั้งหมดได้มาจากข้อตกลงร่วมและความเห็นชอบจากผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนรับผิดชอบตามแนวคิดของการดำเนินงานแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจริง สอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ (2555: 1632-163) ผลการประเมินภาพรวมการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจน พัฒนาสังคมและสุขภาวะชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม (ก่อน-หลัง การดำเนินโครงการ) ตามกรอบมาตรการ 1 การพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน กรอบมาตรการที่ 2 การพัฒนาสังคม และกรอบมาตรการที่ 3 การพัฒนาด้านสุขภาวะของคนในครัวเรือน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบ ก่อน-หลัง ตามกรอบมาตรฐานทั้ง 3 มาตรฐาน ปรากฏว่า ก่อนดำเนินโครงการตามกรอบมาตรฐานการพัฒนา ผู้ร่วมโครงการในพื้นที่ชุมชนวังจาน ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีค่าระดับการพัฒนาทุกตัวชี้วัดน้อยกว่าหลังการดำเนินโครงการซึ่งมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนางาน

1.1 หลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์เรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น รวม 32 ชั่วโมง มี 19 หลักสูตรย่อย ยังต้องเชื่อมโยงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้รู้จริงที่เป็นนักจัดการความรู้ระดับชุมชนท้องถิ่นด้วย ซึ่งอาจปรับเปลี่ยนลดหรือเพิ่มกิจกรรมตามความต้องการของนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเอง

1.2 คู่มือการอบรมเชิงปฏิบัติการนักจัดการความรู้ผู้นำศูนย์เรียนรู้พึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นต้องให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ศึกษา เรียนรู้และทำกิจกรรมตามที่ได้เสนอแนะ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเป้าหมายเดิมเพื่อดูการพัฒนาทั้งในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีการติดตามสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง

2.2 ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้การดำเนินงานในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ปลดหนี้ให้เหลือน้อยลดลงร่วมกับทั้งองค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีมีโครงการวิจัยต่อเนื่อง

กิจกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ คณะศึกษาศาสตร์ และกองแผนงาน สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดสรรงบประมาณการหักสมทบโครงการบริการวิชาการและโครงการวิจัย 10% ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 (จัดสรรคืนหน่วยงาน) ใช้ในการบริการวิชาการและวิจัย ตลอดทั้งตัวแทนผู้นำศูนย์การเรียนรู้พึ่งพาตนเองทั้ง3 ชุมชน รวมทั้งหมด 26 ครัวเรือนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้

Reference

Chantarasombat, Chalard et.al., (2002). **Learning Process for Enhancing the Strength of Community Industrial Vocational Group: A Case Study, Local Weaving Group of Namkliang Community, Naka Sub-district, Wapeepatoom District, Mahasarakam Province. Mahasarakam: Learning Network Center and Promotion for Strength of Community and Grounded Economic.** Faculty of Education, Mahasarkam University.

Chantarasombat, Chalard. (2007). **Development of Knowledge Management Model in Community Organization**. Doctor of Education Thesis. Mahasarakam: Mahasarakam University.

Chantarasombat, Chalard. (2008). **Development of Lesson Plan and Practice focusing on Student Centered in 0501 803 Educational Management for Local Development**. Faculty of Education, Mahasarakam University.

Chantarasombat, Chalard. (2009). **Development of Knowledge Management Plan from Practice focusing on Student Centered**. Faculty of Education, Mahasarakam University.

Chantarasombat, Chalard. (2010). **Knowledge Management and School Management into Learning Organization**. Mahasarakam: Mahasarakam University.

Chantarasombat, Chalard. (2011). Developing Learner Centered Action Learning Model, **Journal of Social Sciences**. 7(4): 635-642, 21 October.

Chantarasombat, Chalard et.al., (2012). **A Final Report of Cooperative Development Project In Solving the Poverty Problem, Social and Health Development, Mahasarakam Province, Phase 1 (2011) Research and Development Unit-Community Strength and Knowledge Management**. Faculty of Education, Mahasarakam University.

Kampang, Wootikrai. (2014). **Model of Learning Source Development by Participation of Basic School Commission: A Case Study of Ku Ka Sing Prachasan School, Kasetwisai District, Roi-ed Province**. Master of Education Thesis in Educational Administration, Mahasarakam: Mahasarakam University.

Leupanya, Chanida. (2012). **Participatory Model between School and Community in Development of Sufficiency Economy Learning Center: A Case Study of Naka Sub-district, Wapeepatoom District, Mahasarakam Province**. Master of Education Thesis in Educational Administration, Mahasarakam: Mahasarakam University.

Manolai, Sawang. (2012). **The President of Learning Center in Local Wisdom of Agriculture Development Project based on New Theory focusing on Sufficiency Economy Philosophy.** Interview on 11 November.

Manolai, Sawang. (2014). **"Learning Center of Sufficiency Economy by Mr. Sawang Manolai"** Handbook for Knowledge Manager, the Leader of Self-Reliant Learning Center based on Sufficiency Economy Philosophy: Unit of Research and Development for Community Strength and Knowledge Management, Faculty of Education, Mahasarakam University.

Marquard M.J. (1999). **Action Learning in Action: Transforming Problem and People for Word Class Organization Learning.** Palo alto: Dares-Black Publishing.

Nonaka, I. and H. Takeuchi. (1995). **The Knowledge-creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.** New York: Oxford University Press.

Office of Special Committee for Cooperation with Project of Royal Initiation (2007). **Principle of Royal Working by His Majesty the King.** Bangkok: Royal Academy.

Panich, Wijan. (2005). **Knowledge Management: Practitioner Issue.** Bangkok: The Institute for Promoting the Knowledge Management for Society (IKS).

Panich, Wijan. (2008). **Knowledge Management Practitioner Issue. Bangkok: The Institute for Promoting the Knowledge Management for Society (IKS).** 4th ed. Bangkok: Mental Health.

Pratoomma, Chantee. (2012). **The President of Combined Agriculture Training Center, Ban Nonerang Burapa, Local Wisdom Network.** Interview, 10 November.

Smith, William Robert. (2001). "The levels of Inquiry Matrix in Developing Written Lesson Plans for Laboratory Centered Science Instruction," **Dissertation Abstracts International.** 63(2): 3947-A ; August.

Soisraklang, Pai. (2012). The President of Learning Center in Etonoi Community Group, The Center of Sufficiency Economy Agriculture Wisdom. Interview, 10 November.

Wasee, Prawed. (2002). Knowledge Management. Ganjanaburi: The Conference for Outlining the Pilot Project of Knowledge Management. 27 July 2002 at Ganjanaburi Province.